

Brev hjemmefra - 3/23

I kø på Ellis Island. Immigranter som venter på ferge til New York (Foto ca 1900).

Innhold

Side 2 Info om foreningen

Side 3 Den nye lederen

Side 4 Oppsummering av sommerens
aktiviteter

Side 5 Temakvelder, høsten 2023

Side 7 Saker styret jobber med nå

Side 9 En urolig sjel –oldefar Martin

Side 13 Husmannen i Hilmogrenda – ble

opphavsmann til Hilmoe Township

Side 19 Sioux Falls – kort historie

Side 20 Forliste emigranter fra skipet

De Zee Ploeg

Side 24 Siste sida. Aktivitetskalender

Norsk utvandremuseums venner kontakt info

Adresse:

Ingrid Semmingsens veg 10
2312 Ottestad

Org.nummer: 921 202 830**Bank:** 1800 13 44818**Vipps:** 573823**Spørsmål til foreningen rettes til:**

926 67 305 bjorin1002@gmail.com

Redaksjon "Brev hjemmefra" – kontakt:

959 81 385 osyverin@gmail.com

Hjemmeside: www.numv.no**Bli medlem i venneforeningen:**

Vipps på nr.: **573823**. Merk innbetalingen med navn, telf.nr. og epost. Eller til bank med samme opplysninger.

Facebook:

Utvandremuseets venner

Medlemskontingenten er kr 250 pr. år

Styret – (valgt på årsmøtet febr. 2023)

Leder	Björg-Karin Ringen	926 67 305	bjorin1002@gmail.com
Nestleder:	Nancy Louise Coleman	924 22 456	tootch@gmail.com
Kasserer:	Odd Hemma	909 31 247	ohemma@online.no
Sekretær:	Ola Syverinsen	959 81 385	osyverin@gmail.com
Styremedl:	Inger Johanne Kristoffersen	474 19 896	ijkristo@online.no
Styremedl:	Randi Løbakk	986 92 999	randilobakk@gmail.com
Styremedl:	Finn Brobakken	478 24 296	finn.brobakken@hotmail.com

Revisor: Andreas Sølvsberg**Valgkomite:** Odd Hemma, Inger Johanne Kristoffersen og Einar Volla**Representasjon styret i Stiftelsen Norsk utvandremuseum og forskningssenter:****Representant:** Leder Björg Karin Ringen**Vararepresentant:** Odd Hemma**Representasjon til årsmøtet i Forbundet Norske Museumsvenner (FNM):****Representant:** Leder Björg Karin Ringen**Redaksjonskomiteen:**

Erling Hesjadalen, Ola Syverinsen og Inger Johanne Kristoffersen

Styret oppfordrer alle til å verve medlemmer til venneforeningen – vi ønsker framover oss flere medlemmer til å delta i våre aktiviteter i samarbeid med museet.

Innmelding kan gjøres ved å sende en epost til: ohemma@online.no - sette inn

kr 250,- på konto: **1800 13 44818** - På VIPPS #**573823**.

Husk å oppgi navn, telefonnummer epostadr i meldingsfeltet.

Lederen

Hei!

Håper dere har hatt noen fine sommeruker tross regn og flom....

Det har ikke skjedd så mye i sommer, men litt:

- litt mindre besøk på museet enn ønsket, men god jobbing av guider, sønner og venner, 80 stk på avslutning på søndag da; dætta kænn dekk SON!
- musikal på Hvaler var gøy for Randi Løbakk og meg og vi fikk reklame i Fredrikstad blad
- Visit Innlandet har tatt kontakt og er kjempepositive til Opplevelsestur i 2025, de kan også presentere temakvelder og annet vi gjør
- historielaget i Lillehammer var veldig positive og med fullt av ideer, jeg holder nå på å lage en søknad som de kan sende
- det er på tide å begynne på igjen med oppfølging og motivering av historielagene. Nancy planlegger et fellesmøte for historielagene i Ringsaker

Også har vi hatt høstens første temakveld i Utvandrerkirka med Madeiravinsmaking

13.september. Folket møtte en stemningsfull kirke med småbord og levende lys og fikk servert en tørr madeira med snacks til forrett. Til dessert var det hjemmelaget konfektsjokoladecake og søt madeira.

Hovedretten var et spennende foredrag av Knut Djupedal, der han bl.a dokumenterte at Restauration-myten om drivende skip uten kontroll var lite sannsynlig. Det kommer mer fra dette foredraget senere, og neste år kommer det en bok.

Neste som er under god planlegging er Kvinner som utvandret til Amsterdam på 1600 tallet med Kariin Sundsbak, HiNN. Blir sannsynligvis 2 arrangement, et for studenter og et åpent «vanlig» på museet 8.november kl. 19.00. Her vil det bli servering etter spennende oppskrift fra Nordens første kokebok, utgitt i 1616. Det vil også bli en miniatstilling med Veermehrs og Geertruid Roghman kvinneskikkelser fra den aktuelle tiden.

Vi har fått 100.000 fra Sparebankstiftelsen Hedmark for å starte produksjon av et Utvandrerenspel. Tor Karseth er engasjert for å skrive manus nå i høst. Du får lese mer om dette i neste brev. Det må jobbes aktivt og mye på nyåret. Om noen har lyst eller kjenner noen som vil være med på dette, så si fra.

Gleder meg til å se dere snart!

God sensommerhilsen fra

Björg-Karin

Skriv til bjorin1002@gmail.com

eller send sms

eller ring **92667305**

Aktiviteter sommer/høst 2023

Oppsummering Arrangementer

– sommer på Kaféen, medlemskafe og medlemstur

Museet hadde mindre besøk denne sommeren enn sommeren i 2022. En forklaring kan være det dårlige været.

Vårt nye initiativ med «medlemskafe» i sommer var ikke godt besøkt. Det foregikk hver torsdag gjennom sommeren dvs 22. og 29. juni, 6.-13.-20.- og 27.juli og 3. og 10.-august.

Det var kun Bjørg-Karin og Randi som deltok på medlemsturen til Østfold. Bjørg-Karin inviterte med seg to lokale deltakere og fikk benyttet alle gratisbillettene. Vi fikk oppslag i Fredrikstad blad:

6/30

Randi Løbakk, Nina Antonsen, Kari Mikalsen og Bjørg Karin Ringen er her på vei inn til amfiet. Randi og Bjørg Karin er invitert til å overvære forestillingen. De er begge aktive i Norsk Utvandremuseumsvenner på Stange.

Foto: IDA CHRISTIN FOSS

I hele sommer har museet tilbudt slekts-hjelp på museet. Programmet ser slik ut:

18. oktober 2023 - kl. 18:00 - 20:00

15. november 2023 - kl. 18:00 - 20:00

17. januar 2024 - kl. 18:00 - 20:00

13.august var det tradisjonen tro sommeravslutning med levende musikk. Denne gang underholdning med "Henry og gutta" ute på plenen foran Bjørgohuset. Salg av kaffe og vafler ble det også.

Temakvelder, høsten 2023

13. september – Restauration og sluppe- folket

Temakveld

Her fandt de en Tønde Madeiravin svømmende paa Havet

13. sep
kl. 19.00

Foredrag med Knut Djupedal. Det ble et spennende foredrag, der han bl.a dokumenterte at Restauration-myten om drivende skip uten kontroll var lite sannsynlig. (Denne er også referert til i Lederen v. Bjørg-Karin Ringen.)

Dans på stien 30. september 2023

Opplev den magiske vandringen langs Mjøsa og frem til Utvandremuseet, i Stanges vakre natur, og en unik forestilling basert på bevegelse og dans. Langs stien, i mørkets frembrudd og med stemningsfull belysning, fra post til post som alle er fylt med dans, musikk, installasjoner og poesi.

Forestillingen involverer dansemiljøer fra hele Innlandet, både profesjonelle, amatører, barn og voksne. Dette samarbeidet og samspillet er en viktig kvalitet ved prosjektet, foruten den helt unike kunstopplevelsen.

Dans på stien er et samarbeid mellom Stange kommune, PS:En Arena for Dans

HALLOWEEN

31. OKTOBER 2023 Feiring for hele familien!
Barn: 80,- Voksen: 100,-

NORSK UTVANDRERMUSEUM

☐ 31. okt. 2023 kl. 17.00 – 20.00

og Innlandet fylkeskommune. Arrangeres årlig i månedsskiftet september/oktober, og har hittil blitt lagt til to ulike strekninger av Ottestadstien: Området rundt Atlungstad Brenneri partallsår, og ved Norsk Utvandrer museum oddetallsår.

Følg med på facebook og på vår hjemmeside for mer informasjon.

8. november kommer:

– Kvinneutvandring til Nederland og til Nord-Amerika

Karin Sundsback, HiNN (Høgskolen i Nord-Norge); Norske kvinners utvandring til Nederland på 16- og 1700 tallet. Mona Holm på kvinnemuseet har og skrevet om dette. (Mer omtale, Se leder side 3.)

Karin Sundsback er norsk historiker som har bodd i Haag, Nederland. Hun leser nederlandsk så hun har bl.a. kunnet studere forhørsprotokoller og lysningsregistre i Amsterdam og skifteprotokoller fra Norge. Hun har spesialisert seg på tidlig moderne kultur og genderhistorie. Skrev doktoravhandlingen sin ved European University Institute in Firenze, om emigrasjonen av norske kvinner til de nederlandske byene Amsterdam og Hoorn. Nå jobber hun på Høgskolen i Innlandet. **Karin Sundsback** gir deg mulighet til å møte noen norske kvinner som utvandret til Amsterdam på 1600 tallet

- Hvem var de?
- Hvorfor dro de?
- Hva gjorde de i Amsterdam?

- De var alt fra husfruer, tjenestejenter, prostituerte til korndreiere
- Noen dro videre til Amerika

Hvor mange kvinner som flyttet fra Norge til Nederland i tidlig moderne tid, er vanskelig å si. En stor andel av dem var blant de fattigste i samfunnet, og de er derfor nesten usynlige i det historiske kildematerialet. Likevel kan vi finne dem i noen få kilder. I perioden mellom 1600 og 1750 tok 4083 norske kvinner ut lysing til sitt første ekteskap i Amsterdam.

Amsterdam, var kjent for sin liberale immigrasjonspolitik, religiøse toleranse og et enormt tilbud av velbetalte arbeidsplasser. Derfor tiltrakk byen seg store mengder emigranter fra innland og utland. I perioden mellom 1600 og 1700 tok mer enn 160 000 immigranter i Amsterdam ut lysing for ekteskap.

Det blir servering av kaffe og stekt fiken og pærekake med is etter oppskrift fra den første nordiske kokeboken fra 1616

Det blir også en liten bildeutstilling av Vermehrs og Geertruid Roghman kvinneskikkelser fra den aktuelle tiden

Reisehåndbøker som bakgrunn for Amerikautvandringen. Reiseskildringer del 1.

Blir gjennomført i aulaen på Domkirkeodden i desember.

TEMA-KVELDENE:

Billetter til temakveldene kan kjøpes på museets hjemmesider eller i døren.

Saker som styret jobber med nå

Hjemmeside og Facebook

Hjemmesiden vår har ikke vært oppdatert på en stund. Dette skyldes rett og slett dårlig prioritering, og vi burde skjemmes litt. Med andre ord har hjemmesiden vært en slags dårlig samvittighet. Men nå er det tatt en beslutning om at denne hjemmesiden legges ned, og så lar vi museet ta over. De har nemlig sin egen hjemmeside, og der finnes det en godt oppdatert egen avdeling som gjelder vår venneforening. Denne avdelingen blir utvidet med mer stoff fra vår egen hjemmeside, som snart legges ned for godt. Domenet www.numv.no vil da bli overført til museets hjemmeside.

Vår side i Facebook derimot har blitt godt tatt vare på av Marith Charlotte. Hun fortsetter som administrator av FB-siden. Vi sender stoff og bilder til henne. Facebook vil også ha en lenke som peker til før nevnte hjemmeside. Alt relevant stoff sendes også til Inger-Maren på museet, som er hjemmeside-ansvarlig der.

Vi jobber ellers videre med hvordan vi skal slette «spor» etter både eksisterende hjemmeside og den forrige hjemmesiden.

Litt om 200 års jubileet for norsk utvandring

Nasjonal komité for 2025 jobber for arrangementer i forbindelse med 200års jubileet for den norske utvandringen i 1825. Møtet i komiteen var på Nasjonalbiblioteket i Oslo 9. mai.

Tora Aasland sosiolog og politiker er komitéleder og Terje Joranger er sekretær.

Björg-Karin er venneforeningens representant i komitéen. Hun jobber for å få komitéen til å støtte arbeidet med å lage et Spel som kan brukes i jubileumsåret.

Neste møte i komitéen finner sted på Bygdøy folkemuseum den 21. november.

Økonomi og søknader om økonomisk støtte til spel

Venneforeningen har fått lovnad om støtte på 100.000 kr fra Sparebankstiftelsen. Styreleder sjekker vilkårene for denne svært positive tildelingen. Björg-Karin regner med at vi får mer økonomisk støtte fra andre etter hvert.

Riise og Sempler Holthe i Anno jobber med økonomi og styring. Begge er svært positive – både til spel og tur.

Om støtten fra Sparebankstiftelsen. Vi har bedt om å kunne bruke tildelingen til **Tor Karseth** sitt manus. Tor starter sitt arbeide i oktober, - om avtale er på plass. Vi setter også ned en faglig gruppe som kan bistå Tor i arbeidet, det blir minst Terje fra museet og minst Nancy fra venneforeningen, men det kan være at det skal være med en fra et av historielagene i Ringsaker og kanskje en fra Stange (og kanskje Fåberg/Lillehammer), det kommer jo an på hvem dette skal handle om. Vi ser også for oss at vi har en større faglig gruppe innimellom,

men det er kanskje lurt at den "daglige" sparringsgruppa ikke er så stor.

Ideen er å lage en fortelling om de første som dro fra Innlandet. Nancy har ideen om å bruke historien om Jehans Nordbu (1768-1860) fra Venabygd som emigrerte til Amerika i 1832. De dro til Larvik og ankom Fox River, Illinois i 1836, dro videre til Shelby i Missouri for så å bosette seg i Tarrant, Texas ca 1841. Dette var en av de første familiene som dro til Amerika fra Gudbrandsdalsregionen. Jehans Nordbu sendte mange brev hjem. I en artikkel i Statsborgeren (Henrik Wergeland) skrev han at United States var et fritt land.

Det kan også være aktuelt å lete opp andre tidlig-emigranter fra Innlandet.

Björg-Karin har også en idé om å lage et lokalt arrangement i 2025, - der folk fra området lager seg drakter fra 1820-tallet og reiser i flokk inn til Kristiania med det som var datidens transportmiddel. Båt på Mjøsa og hesteskys. En spinoff av dette kan være ny aktivitet for sydamer og sykklubber.

Møter med historielagene

Randi og Björg-Karin hadde møte med Stange historielag 17. august.

I Ringsaker er det 5 historielag. Nancy forsøker å få til møte med alle.

Lillehammer skal være positive, me foreløpig ikke svar fra Gjøvik. Det var mye utvandring fra Vardal sier Nancy. Et argument.

Vang historielag er ikke kontaktet ennå. Ola tar kontakt med Odd Lindstad.

Björg-Karin jobber med historien om **Ole Rynning**, som innledning til senere tema-dag om de første som dro fra Ringsaker.

Det foregår ellers mye spennende i forberedelsene til jubileet.

- En familiemusikal *Drømmen om Amerika* ble satt opp på Hvaler i sommer – tredje år på rad (se neste avsnitt).
- Et kor fra Øygarden i Hordaland har planer om å synge i New York i 2025.
- Fabelaktiv på Hamar planlegger å lage en TV-serie på seks episoder for NRK. Temaet er at seks ungdommer finner sine familier i Amerika.

Opplevelsestur med Skibladner – status

Det koster 114.000 kr å chartre Skibladner for én dag. Men det har ikke skjedd noe i løpet av sommeren, og vi har ikke fått noen penger.

Solveig Nordal i Stange historielag er positiv til opplevelsestur. Må finne noen som kan jobbe med dette.

Historielagene må få være med på å bestemme profilen på dette arrangementet.

Visit Innlandet er positive.

Annet frivillig arbeid på museet

Utstilling,

Dans på Stien og

Halloween.

Det trengs folk som kan hjelpe til, så meld fra til Kari eller Inger-Maren om du kan. Ta gjerne med noen også

En urolig sjel - min oldefar Martin

Av Bjørg Karin Ringen.....

Martin ble født Larsen Hauglien 30.1. 1879 i Ringsaker

I 1891 bor han med far Lars Larsen og mor Berte Kristiansdatter og søsknene Ludvig f 1876, Louise f 1883, Bernt f 1885, Syverin f 1887 og Otto f 1890 i Karlstad i Lifjerdingen.

Han bor også sammen med mor og far i 1900, men det oppgis da at han jobber på Cellulosefabrikk. Han er også folketelt på Eidsvoll i 1900. Grunnen kan være at Martin jobbet med tømmeret som skulle til cellulosefabrikken, siden det står «tømmerhogger i FT Eidsvoll».

Martin og Nella Johanne Nilsdatter f. 5.1.1876 på Dønnum i Eidsvoll) gifter seg 4.3.1899.

De flytter rundt på Østlandet og får barna:

- Bergliot 24 mai 1899 på Eidsvoll
- Gudrun 23.desember1901 i Ringsaker
- Ludvig 14.april 1904 i Byeie i Veldre, Ringsaker.
- Margit 8.oktober 1906 i Drammen.
- Kåre 9.september 1908 i Ullensaker, så da er i hvert fall Nella der.

- Johanne 29.september 1910 i Ullensaker. Johanne er min bestemor

Martin har ifølge barnebarn Ole Jan malerjobb på den nye Drammensbrua. Martin får 5.oktober 1908 en fengslingskjennelse på Kongsberg for underslag fra Dr.s og Oplands maskinforretning. Buskeruds amtstidende omtaler saken 6.oktober.

Det kan være at det ikke var så lett for Martin å få jobb etter underslaget og fengselsstraffen. De hadde levd et omflakkende liv før dette også. Kan jo ha vært noe med arbeidsmarkedet på denne tiden, men kan også være at Martin var en urolig sjel.

I 1910 folketellinga er Martin i Sioux Falls mens Nella bor i drengestua og er budeie på Bjerke gård i Ullensaker. Barna bor der med henne, den yngste Johanne er født etter at far Martin dro. Mulig Nella måtte flytte hit etter at Martin dro, barnebarnet mener de bodde i Hansestua på Sand da Martin reiste. Da fattiglem Nella døde av hjerneslag 30.september 1914 ble barna auksjonert bort på kirke-trappa i Ullensaker, de som forlangte minst støtte for dem fikk dem.

Ifølge folketellinga FT i 1920 bor barna spredt som pleiebarn på ulike gårder. Margit fikk en veldig god oppvekst mens Kåre og Ludvig hadde det fryktelig vondt ifølge Kåre sin sønn Ole Jan.

Martin emigrerte fra Kristiania 25.5.1910 med skipet [Aaro](#). Skipet tok han nok til Hull, og videre med tog til Liverpool. Det er mulig at broren Syverin hadde sendt ham reise-penger, eller kan han ha skaffet midlene på ulovlig vis? Han kan og ha fått tilsendt en

prepaid- ticket, noe som var ganske vanlig fra rundt 1890.

D/S Aaro (b. 1909, Earle's Co., Hull)

Disse forhåndsbetalte billettene skulle oftest tilbakebetales med arbeid et år eller mer.¹

Martin reiste videre fra Liverpool med skipet *Virginian* og ankom til Quebec i Canada 3.6.1910²

I protokoll for grensekryssing står det at Martin Hauglien, 30 år, fra Ringsaker har krysset grensa ved Vermont, St.Albans 3.juni 1910 for å besøke

bror Severin. St.Albans er et jernbaneknutepunkt der mange utvandrere krysset³

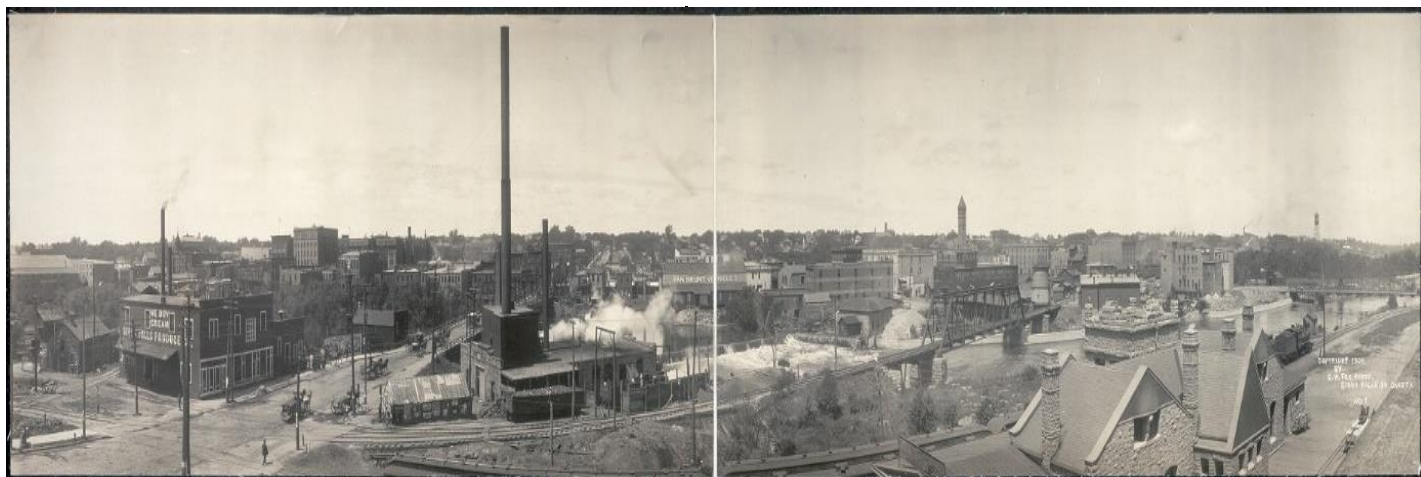
Hovedgata i St.Albans i 1909

¹ Mellom 1900 og 1910 fikk jevnt over 30prosent av mennene og 40 prosent av kvinnene tilsendt reise penger. Årlig reiste 3 prosent av mennene og 1,5 prosent av kvinnene mellom 15 og 30 år fra landet i perioden 1900-1910. Det var mye vanligere å emigrere blant ugifte enn blant gifte og enker/enkemenn.

2 - I 1850 ankom de første utvandrerne til Quebec. Av totalt 44000 norske utvandrere, ankom over 39500 Quebec med norske seilskip. Fra 1865 gikk en mer over til damp. Den utviklinga var med på å sette fart i utvandringa. Utenlandske dampskipsselskap

investerte i dampskip, og tok opp konkurransen med de norske seilskutene. Reisetida ble kortere, de hadde faste avganger, og de fikk kost ombord i billett-prisen. Fra 1870 til 1910 reiste nesten alle norske utvandrere med utenlandske dampskipsselskap.

³ St. Albans is a research focus for [genealogists](#), as [European immigrants](#) heading for the United States would sometimes land in Canada at [Halifax, Nova Scotia](#) or [Montreal, Quebec](#), then take a train through the border crossing here. [https://en.wikipedia.org/wiki/St._Albans_\(city\),_Vermont](https://en.wikipedia.org/wiki/St._Albans_(city),_Vermont)

Sioux Falls fra øst 1908

I United States sensus i 1910 og 1920 og i 1934 bor maler Martin og Christine Narlien i [Sioux Falls](#), Minnehaha i South Dakota, ingen barn oppgis.

Martin og Christina gifter seg 18.12 1915. Har Martin holdt kontakten med Nella? Visste han at hun døde i 1914?

Det står Christine Mattson på vielsesattesten, men det viser seg å være Madsen fra Lærdal. Kristine Helene Madsen f. 1872 Førde hovedsogn, d 1949 i Lærdal, står som Christine Narlin på morens dødsannonse i 1930, mulig hun er hjemme i Lærdal da. Har ikke funnet ut når hun flyttet hjem til Lærdal, men har siste spor av henne i Amerika i 1935.

I Draft registration World War I er Martin Narlien f. 30.1. 1879 fra Minnehaha innført for 1917-18.

Martin er aktiv i Sioux Falls, han er bl.a med i Scandiavian Anti Saloon Leage sammen med bror Ludvik fra 1916, med i fredens band Lodge No 54 Good Templars fra 1917, meddommer i kommunal rett (jurors) fra 1921, med i Sons of Norway, hoppdommer i Siuox Valley Ski klub i 1922, er med å starte kor i 1923 (de konstitueres i bror Ben Narlin sin tailor shop 13.12, Martin blir formann),

komite for graduation i 1923 og å organisere 17mai feiring i 1924.

I 1921 både 15 og 20.12 må han betale ekstra skatt (abatment of taxes) på \$350 og \$280 for auto assessed, doble assesment. Jeg kan ha misforstått dette, og skjønner ikke helt hva han har gjort, og om dette er bøter, men det blir i denne forbindelsen oppgitt at han kaller seg Martin Norton.

Jeg har også funnet en episode i 1919 der han totalvraker bilen i et møte med en trikk. Han er uskadet, men husker lite står det i avisen.

Det siste sporet jeg har etter Martin er ny utnevning som meddommer 28.12 1927 og da er adressen 812 Wayland ave Sioux Falls.

Fru Martin Narlin, Christine er vert for The ladies' aid society of the East Side Lutheran Church i deres hjem i 812 North Wayland Avenue 6.7.1920.

Christine krever skilsmisse 26.2 1927 pga manglende støtte og desertering? 15.5 1929 deltar hun som Mrs. Christine Norlin i en seremoni og mottar amerikansk statsborgerskap. Hun inviterer også til syklubb som Mrs Martin Norlin i 2221 18th street C 10.7.1933

I 1930 bor Christine alene, skilt. Ingen vet noe mer om Martin. Jeg finner ingen Narlin eller Hauglin, Engh eller Eng eller Norlin. I

befolkningsfortegnelsen for 1935 står det Christina Norlin (wid Martin).

Men hvor ble det av Martin? Ingen av hans søskens etterkommere i Sioux Falls har så langt gitt meg noen opplysninger om hvor det ble av han.

Jeg har kontaktet Lærdal historielag og prøvd å finne levende slektninger av Kristine, som kanskje har hørt noe, men har foreløpig ikke lyktes med det heller.

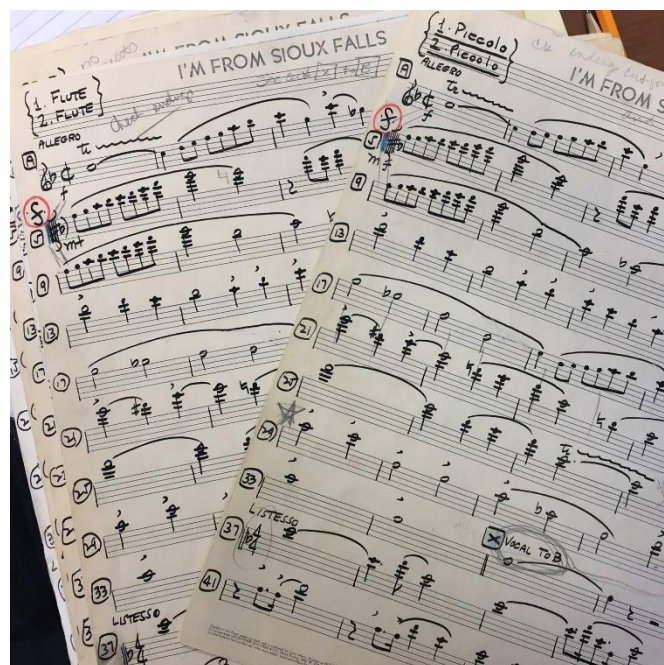
Så om noen kan hjelpe, så kan dere få høre mer om Martin og hans søsken i Amerika, ja søsknene kan dere få høre om uansett da, om dere vil. Ludvig emigrerte i 1904, Bernt i 1905, Syverin i 1907, Otto i 1911 og nevø Ferdinand i 1923. Bortsett fra et besøk i Norge i 1923 av Syverin og sønnen Lloyd satte de aldri sin fot på norsk jord igjen. Eller kanskje Martin reiste til Norge?

Brødrene hadde egne firma, Narlin Traylor og Norlin Concrete co, og de donerte et stort område langs elva i hjembyen Sioux Falls, Norlin Greenway Park, til rekreasjon og friluftsliv.

En sønn, Lloyd Norlin, ble en kjent musiker og fikk 2 Emmy priser og en Oscar-nominasjon. I 1956 da Sioux Falls feiret 100års jubileum, skrev han en sang kalt *I'm From Sioux Falls South Dakota*. Byens eget orkester har siden da avsluttet hver konsert med denne låten. Her er ordene og et utvalg av de originale notene:

I'm from Sioux Falls, South Dakota,
It's the greatest city that I know!
I love her more every day,
here I'm going to stay,
and in the second hundred years
watch her grow.
For in South Dakota,
you get more than your quota,
of people who never let you down!
I'm from Sioux Falls, South Dakota,
It's my hometown!

Husmannen i Hilmo-grenda ble opphavsmann til Hilmoe Township

Av Dag Henriksbø

Bilde av grenda Hilmo i Tydal.

Hilmo er ei grend i fjellbygd-kommunen Tydal i Trøndelag fylke. Navnet Hilmo skriver seg fra middelalderen og betyr avsats eller høytliggende platå, noe som svarer godt til beliggenheten der den første gården ble ryddet.

Lenge var det bare en gård i Hilmo, men i 1810 ble den delt i Øvergarden og Nergarden. Det ble over tid skilt ut seks husmannsplasser. En av disse var Pettersbakken som hørte inn under Nergarden.

Den første husmannen var Peter Gudmundsønn, født 1756. Han var gift med Ingeborg Jonsdatter fra Haltdalen. Da Peter døde 1811, overtok sønnen Jon (1797-1879) driften av plassen. Han var gift med Magnild Jensdatter fra Nessmoen i Flora. De fikk 10 barn.

Den eldste sønnen Petter Jonsen Hilmo, født 7. februar 1837, overtok driften av husmannsplassen. Han ble gift med Anne Martha Svendsdatter Aas, født 2. september 1838, fra Aasgård Østre i Tydal. De fikk 12 barn: Jon (1859), Svend (1860), **Magnild** (1863-1869), Gudmund (1865), Peder (1868-1868), Magnild (1870), Peder (1872), Kristen (1874), Petter P. (1876), Kersti (1878), Ole (1880) og Serianna (1882).

Med de store barneflokkene var det både trangt og fattigslig på Pettersbakken. For å livberge familien tok Petter seg blant annet arbeid ved byggingen av Rørosbanen.

Den vanskelige livssituasjonen hadde ført til at flere slektninger og familiemedlemmer utvandret til Amerika. I 1867 hadde søsteren Magnild og ektemannen Jakob Hansen Nessmelen fra Flora reist med kurs for Amerika, men hun døde under overfarten.

I 1869 utvandret også broren Jens, søsteren Maren og hennes ektemann Anders P. Floren fra Meråker til Amerika. De bodde først i Minnesota men slo seg etter hvert ned i Minnehaha County, Sør-Dakota. For å være korrekt slo de seg ned i den sørlige delen av Dakota-territoret, for territoriet ble delt i de to statene Nord-Dakota og Sør-Dakota først i 1889. I fortsettelsen vil jeg likevel anvende navnet Sør-Dakota for tiden før 1889.

I 1881 reiste også Petters sønn Jon og kona Marit Andersdatter sammen med Petters bror Ole og hans familie til Sør-Dakota. I 1882 fulgte Petters sønn Svend og datter Magnild etter, også de til Sør-Dakota.

Positive meldinger fra familie og slekt i Sør-Dakota førte til at Petter J. og Anne Martha bestemte seg for å prøve lykken der. Utreisen ble mulig gjort ved at slektninger som hadde utvandret tidligere og slått seg ned i Sør-Dakota betalte reisen ved forhåndsbetalte billetter (prepaid tickets) gjennom en agent i Amerika. Det var trolig forutsatt at familien som motytelse skulle arbeide en tid for billettene når de kom fram.

Tidlig om våren 1883 solgte Petter J. og Anne Martha husdyrene og de eiendelene de ikke kunne ta med seg på ferden. Sammen med de sju barna som var igjen i Norge skulle de slutte seg til familie og slektninger i Sør-Dakota. Etter at de dro, ble husmannsplassen Pettersbakken stående tom og jorda ble senere lagt inn under husmannsplassen Aunet.

Familien reiste fra Trondheim 3. mai 1883 med S/S Hero (Wilson Line), via Christian Sund og Aalesund, til Hull. Derfra gikk ferden med jernbane til Liverpool der de den 10. mai dro med S/S Montreal (Dominion Line) med kurs for Quebec, Canada, hvor de ankom 21. mai.

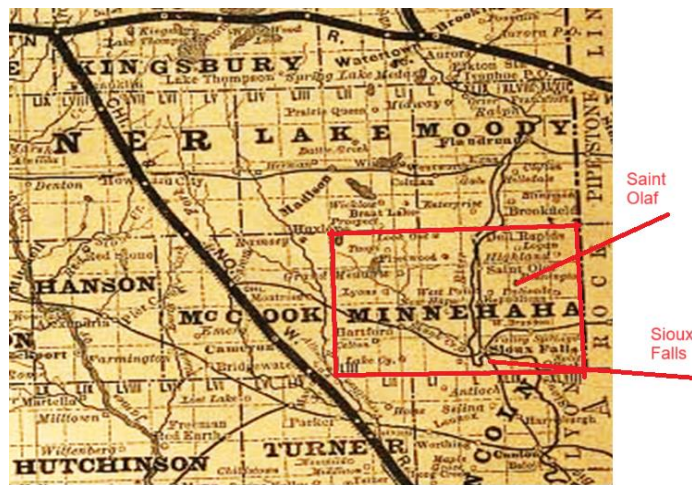
Reisen som skulle vært fylt med glede og optimisme ble imidlertid en trist opplevelse. Det yngste barnet Serianna greide ikke påkjenningen under overfarten. Hun døde syv måneder gammel og ble gravlagt til sjøs i Atlanterhavet.

Fra Quebec tok de tog (Toledo, Ann Arbor & Grand Trunk Railway) til Sarnia, Ont.,

Maleri av S/S Hero, bygget i 1866 ved C. & W. Earle's Shipbuilding i Hull. Bruttonnassen var 1034 og lengden 229,3 fot. I 1881 ble skipet plassert på Trondheim - Hull-ruten og gikk den for siste gang 1892.

ferge over St. Clair River til Port Huron, MI og derfra tog (Chicago & Grand Trunk Railway) til Chicago. Siste etappe på reisen gikk med Chicago, Milwaukee, St. Paul and Pacific Railroad ("Milwaukee Road") til den endelige destinasjonen, tettstedet Saint Olaf i Minnehaha County, Sør-Dakota. Hit ankom følget 29. mai og fikk et lykkelig gjensyn med sine slektninger og andre venner som hadde ankommet dette området flere år tidligere.

Kart fra 1882 som viser tettstedet Saint Olaf i Minnehaha County. Dette countyet ligger mot øst tett opp mot grensen til Minnesota.

Minnehaha County hadde blitt opprettet 1862 og organisert i 1868. Navnet var avledet av Sioux-ordet Mnihaha som betyr raskt vann eller vannfall. Countiet fikk en større norsk befolkning enn noe annet county i Sør-Dakota og 17,7 % av de 169468 innbyggerne (2010) oppgir at de har norsk opphav.

Bilde av det gryende tettstedet Saint Olaf.

Tettstedet Saint Olaf fikk jernbaneforbindelse 1881 og ble grunnlagt samme året. Det var oppkalt av norske bosettere for Olaf II Haraldsson (995-1030), senere kjent som St. Olaf som var konge av Norge fra 1015 til 1028. Navnet på tettstedet ble endret til Keyes i 1884 og til Baltic i 1885.

Saint Olaf post office hadde imidlertid blitt opprettet allerede 31.01.1872 med John Olsen Langness, født 1839 i Langnes, (Nord-Trøndelag), som postmester. Postkontoret var lokalisert på farmen hans.

Postkontoret endret navn til Keyes 05.03.1887 og til Baltic 23.02.1889, begge postkontorene med Thorsten J. Questad, født 1856 i Norge, som første postmester. Baltic post office er fortsatt i drift.

Petter J. Hilmo og familien slo seg ned på en farm i nærheten av broren Jens og hans familie. Våren 1893 bestemte Peter J. Hilmo, som han nå het, og Anne Martha seg for å flytte lenger vest i Sør-Dakota. Med tildekkede vogner og okselag, salte ponnier, kyr, høner, redskaper og utstyr reiste familien vestover på den tynt bosatte prærien.

I tillegg til Peter J. og Anne Martha besto følget av Svend med familie, Gilbert (Gudmund) med ektefelle, Magnild og ektemannen Karsten Enang, født 1863 i Norge, med 2 barn, hvorav det ene trolig døde på reisen, Peder, Christen (Kristen), Peter P. (Petter P.), Kersti og Ole.

Den eldste sønnen John (Jon) ble igjen i Minnehaha

der han levde resten av livet som farmer.

Da de kom til byen Chamberlain, som hadde blitt grunnlagt 1881, kjøpte de forsyninger, tømmer og andre nødvendigheter. De krysset Missouri River og fortsatte ferden inn i **Lyman County**, hvor de trolig var innom det lille lokalsamfunnet Presho.

Presho var oppkalt etter J. S. Presho som bosatte seg i området 1858. Norske innvandrere var blant de tidlige bosetterne og Presho post office hadde blitt opprettet 30. juni 1891 med Christoffer Forlie Hellekson, født 22.02.1840 i Flesberg i tidligere Buskerud fylke, som postmester. Presho utviklet seg for øvrig etter hvert til et lite tettsted med landhandel, hotell, saloon og landkontor.

Foto av familien Peter J. Hilmo, trolig tatt før avreisen fra Minnehaha County 1893.

Peter J. Hilmoe tok 640 dekar (en kvart seksjon) gratis land iht. Homestead Act av 1862 i seksjon 8 i Township 104/Range 78.

Karsten Enang og Peters datter Magnild, tok også 640 dekar land i samme seksjon.

Svend slo seg ned i seksjon 15 og Gilbert i seksjon 7. Peter P. tok senere land i seksjon 9.

De gikk straks i gang med å etablere seg med hus, skur til buskap, gårdsplasser, gjerder og vannforsyning.

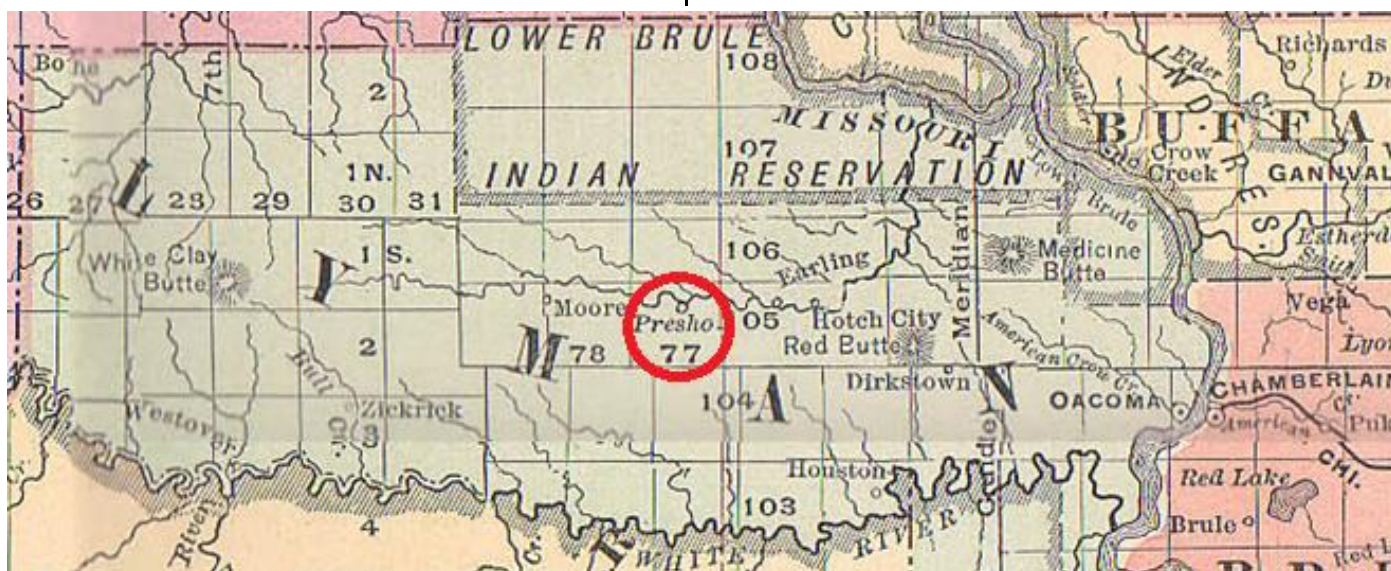
Familiene skaffet seg hester og det måtte sankes høy til buskapen. En tur til Chamberlain, som var 80 km unna, tok tre dager, og dette var deres eneste mulighet til å anskaffe dagligvarer og andre nødvendigheter. 1893 ble et travelt år for det lille settlementet!

Foran f.v.: Ole, John, Peter J., Anne Martha og Magnild. Bak f.v.: Peter P., Christen, Gilbert, Svend, Peder og Kersti.

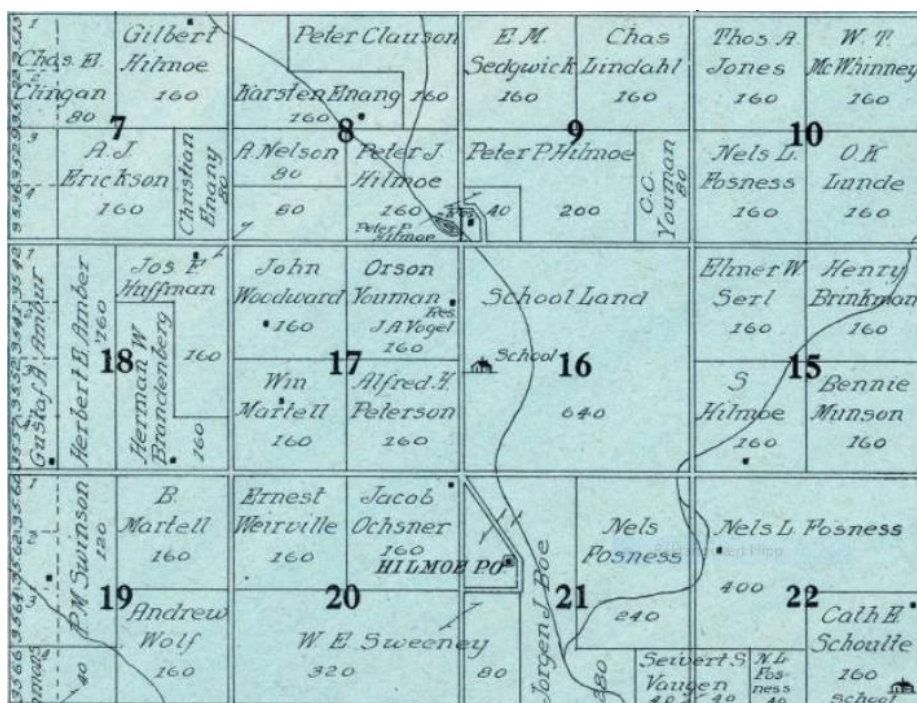
Peter J. Hilmoe ledet deretter følget, muligens etter anbefaling, til et område 24 km sørvest for Presho der de fant ledig godt jordbruksland. De hadde da tilbakelagt en reise på mer enn 300 km.

De målte opp sine landeiendommer som de første bosetterne i området.

Kart 1903 over Lyman County og Presho.

Kart (utsnitt) Hilmo Township 1911.

Lokalsamfunnet var i stor grad selvforsynt. Sauene deres forsynte dem med ull som de laget gensere, votter, sokker og andre klesplagg av. De laget sine egne dyner og madrasser. Putevar og dynetrekk fylte de med høy. Vaskingen ble gjort på selvlagde vaskebrett og vannkarene var tønner som hadde blitt sagt i to. Det ble laget syltetøy og saft av villplommer, kirsebær (chokecherries) og bøffelbær som det var rikelig av. Hver familie tørket sitt eget kjøtt.

Anne Martha Hilmoe var jordmor og lege for settlementet. En luthersk prest besøkte settlementet månedlig. Bosetterne kom da sammen til gudstjeneste i et av hjemmene. Av ham ble Kersti Hilmoe og farmeren Nels Fosness, født 1861 i Norge, viet. Settlementet ble kjent som "Little Norway".

På uavhengighetsdagen 4. juli 1897 var bosetterne samlet til en piknik ved White River. Der fikk de melding om at Christen, den femte sønnen til Peter J. og Anne Martha, hadde druknet da han under en flom krysset Bad River, en bielv til

Missouri River som har sitt løp i nærheten av settlementet. Brødrene hans hentet den døde kroppen og begravde den ved Bad River.

Et år senere laget Nels Fosness, som var møbelsnekker, en kiste som Karsten Enang og Peter P. Hilmoe fraktet til stedet hvor Christen var blitt gravlagt. De gravde ham opp og la levningene i kisten som de transporterte til Baltic, Minnehaha County for begravelse på East Nidaros Cemetery.

I 1900 ankom Jorgen J. Boe settlementet og tok land i seksjon 21. Han var født 4. desember 1863 i Stryn, Sogn og Fjordane. Han hadde utvandret 1881, bosatt seg i Wells, Minnesota og 1886 i Rapid City, Sør-Dakota. Boe var initiativrik på mange områder og ble en framgangsrik rancher, forretningsmann og politiker.

På oppfordring fra Boe og Nels Fosness ble settlementet gitt navnet Hilmoe som en hyllest til Peter J. Hilmoe som opphavsmann til bosetningen.

Boe etablerte en landhandel (Hilmo Store) på farmen sin og 26.mai 1904 ble Hilmo post office opprettet med Jorgen J. Boe som postmester. Fram til da var de nærmeste poststedene Presho (1891-dd), Hultman (1894-1900) og Cavite (1901-1916). Boe var postmester til Hilmo post office ble nedlagt 31.oktober 1913, med post deretter fra Presho post office.

I 1905 ble jernbanelinjen Chicago, Milwaukee, St. Paul and Pacific Railroad (C M StP & P) mellom Chamberlain og...

Township 104/Range 78 ble 1909 organisert med navnet Hilmoie Township. I årene 1908 og 1909 var det imidlertid en kraftig tørke og mange av bosetterne solgte da eiendommene sine.

I kjølvannet av at Hilmoie post office ble nedlagt 1913 sank befolkningen gradvis fra 111 i 1920, 86

i 1930, 55 i 1940 og 43 i 1970, og sentrale funksjoner som landhandelen, skolen og kirken ble over tid nedlagt. Utviklingen førte til at Hilmoie Township fra 15. august 1994 ble et uorganisert område som en del av South Lyman Unorganized Territory.

Peter J. og Anne Martha Hilmoie tilbrakte de resterende årene av sine liv i lokalsamfunnet som de etablerte, bygde opp og elsket. Anne Martha døde 14. november 1916 og Peter J. 26. desember 1917, begge i deres hjem. De ble gravlagt på Hilmoie Medicine Creek Cemetery, Lyman County.

Rekomandert oppfrankert helpostbrev avstemplet Hilmoie, SD 14/7-1906 med Doane, type 2, nr 1.

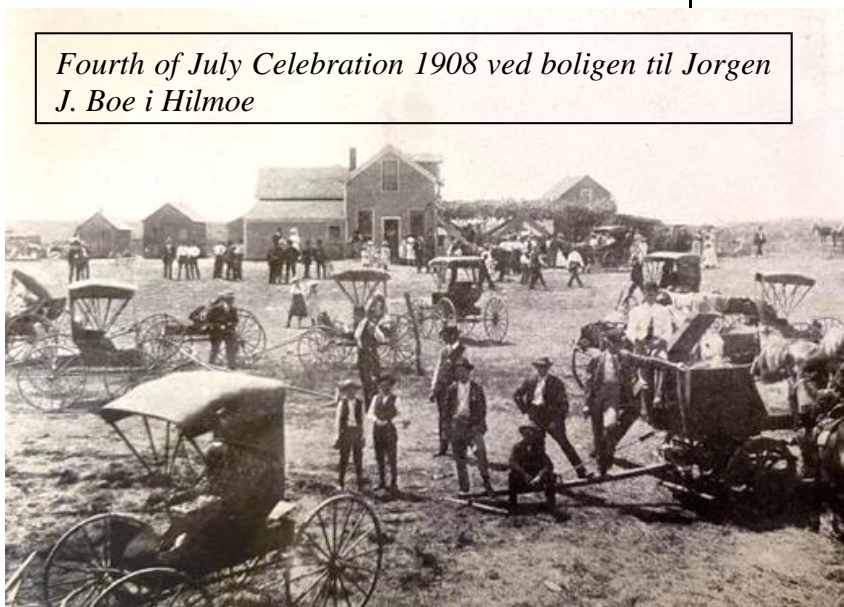
Stempelet er kjent brukt fra 13.03.1905 til 28.01.1913. Porto for brev (≤1oz) innenlands var 2 cents fra 1. juli 1885 til 1. november 1917. Rek. avgift for brev innenlands var 8 cents fra 1. januar 1893 til 31. oktober 1909.

Presho fullført og en tilstrømning av nybyggere kom inn i området. Tettstedet Presho vokste raskt og fikk bystatus 1906 med Christoffer F. Hellekson som mayor (borgermester).

Det er i dag få spor etter det tidligere lokalsamfunnet Hilmoie, men på White River-Hilmoie Cemetery og Hilmoie Medicine Creek Cemetery vil den besøkende finne gravsteiner til mange av pionerene og deres etterkommere.

Fourth of July Celebration 1908 ved boligen til Jorgen J. Boe i Hilmoie

Sioux Falls – kort historie

Fra Wikipedia, oversatt og forkortet av Ola Syverinsen

Sioux Falls er den største byen i den amerikanske delstaten Sør-Dakota. Byen ble grunnlagt i 1856 og ble forlatt, plyndret, bosatt på nytt og vokste senere til å bli en by med 153 888 innbyggere i 2010. Det er mange norskættede innbyggere i byen som ligger i Minnehaha County. Byen har sitt navn etter en foss i elven Big Sioux River.

Lakota og Dakota indianere drev bisonjakt og kom til området rundt det 18. århundre. De brukte fossen som et møtested for franske pelsjegere. Disse var nok de første europeerne som kom til fossen.

Det første dokumenterte besøket ved fossen var i desember 1832 da handelsmannen Philander Prescott overnattet der.

Den store eiendomsspekulasjonen i Midt-vesten kom til Minnesota og Iowa på midten av 1850-tallet. Dette gjaldt også Big Sioux-dalen. Sioux Falls ble grunnlagt av eiendomsspekulanter på denne tiden. Oppkjøp av attraktive landområder før jernbane og nybyggere strømmet til.

Det var Dakota Land Company i St. Paul, Minnesota og Western Town Company i Dubuque, Iowa som drev utviklingen i

Sioux Falls fra 1856. Det var et naturskjønt område med muligheter for utnyttelse av vannfallet. De jobbet sammen for å beskytte området. De bygde en torv barrikade som de kalte "Fort Sod", for å beskytte området mot noen fiendtlig innstilte indianere. Sytten menn tilbrakte "den første vinteren" i Sioux Falls. Året etter vokste tallet til 40.

Sioux Falls ligger i Minnehaha County. Det var relativt få konflikter mellom indianerne og de hvite nybyggerne i dette fylket. Men Dakota-krigen i 1862 påvirket det sørvestlige Minnesota. Byen ble evakuert i august da to lokale bosettere ble drept. Nybyggerne og soldatene i Sioux Falls dro til Yankton, lengre sør i Dakota. Det forlatte byområdet ble plyndret og brent.

I 1865 ble Fort Dakota etablert i det som er dagens sentrum i Sioux Falls. Mange tidligere nybyggere vendte gradvis tilbake, og en ny bølge av nybyggere kom i årene som fulgte. Befolkningen vokste til 593 i 1873, og en byggeboom var i gang det året.

Jernbanen kom til området på 1880-tallet. Dette innledet det store Dakota Boom-tåret. Befolkningen i Sioux Falls økte fra 2 164 i 1880 til 10 167 ved slutten av tiåret. Veksten forvandlet byen. En alvorlig pest av gresshopper og en nasjonal depresjon stoppet boomen tidlig på 1890-tallet. Byen vokste med bare 89 personer fra 1890 til 1900.

På begynnelsen av 1880-tallet førte en 90-dagers bostedslov til at det også ble enklere å få lovlig skilsmisse. Ryktet spredte seg over hele USA om at en lovlig skilsmisse lettest kunne oppnås i Dakota-territoret. Både Sioux Falls og Fargo ble kjent som "skilsmisshovedsteder". Tusenvis av mennesker reiste til byene for å søke skilsmisse. Skilsmisseraten i Minnehaha County ble i denne perioden nesten tre ganger så høy som landsgjennomsnittet.

Selv om mange lokale innbyggere var misfornøyde med dette ryktet, førte bølgen av "turister" til bygging av en rekke nye hoteller og restauranter, og at Sioux Falls fikk uvanlig stor oppmerksomhet. Skilsmisselovene ble senere strammet inn, og fenomenet var over på begynnelsen av 1900-tallet.

John Morrell startet kjøttproduksjon i Sioux Falls i 1909. I 1942 ble det etablert en flybase og en skole militær radio- og kommunikasjon. Motorveiene kom på

1960-tallet. Sioux Falls vokste i et moderat jevnt tempo i disse årene. Økonomien var i stor grad basert på kjøttproduksjon og næringsmiddelindustri. John Morrell-anlegget var langt den største arbeidsgiveren i byen.

Mot slutten av 1900-tallet begynte Sioux Falls å vokse betydelig raskere. Økonomien ble mer tjenestebasert, og Sioux Falls hadde et positivt rykte om lav arbeidsledighet og kriminalitet.

1981 overførte Citibank sin kredittkortvirksomhet fra New York til Sioux Falls. Flere andre finansinstitusjoner flyttet også til Sioux Falls og utvidet etter hvert sine virksomheter i byen som nå er en stor bank- og finansby.

Den siste veksten i byen er det helsevesenet som har stått for. De store sykehusene Sanford Health og Avera Health er nå de største arbeidsgiverne i Sioux Falls.

Forliste emigranter fra skipet De Zee Ploeg utenfor Bergen i 1817

Hentet fra nettet, bearbeidet av Ola Syverinsen

For 200 år siden sto byens myndigheter i en vanskelig situasjon da de måtte ta seg av nesten 600 fattige og syke tyske emigranter fra skipet "De Zee Ploeg".

Skipet var på vei fra Amsterdam til Amerika da det forliste i Nordsjøen. Etter å ha drevet lenge rundt på havet havnet det i Bergen i slutten av september 1817.

Opprinnelig skulle passasjerene gå ombord i skuta den 30. mars 1817, men ombordstigningen ble over en måned forsinket. Ikke før sent i august la skuta ut fra øya Texel,

som ligger nord for Amsterdam. Målet for reisen var Philadelphia i Amerika.

På denne reisen var kaptein Hendrich Christopher Manzelmann fra [Lübeck](#). Den øvrige besetningen tellet 21 mann.

Etter bare 11–12 dager til havs måtte skuta søke havn på grunn av storm i Den engelske kanal, samt et mindre rorhavari. Hun gikk da inn til havnebyen Den Helder, hvor hun ble liggende i lang tid for reparasjon og inntak av ny proviant samt utskiftning av ødelagt materiell.

Søndag den 27. juli gikk hun tilbake til Texel, der skuta ble liggende til hun på nytt satte til havs den 5. august 1817. Denne gangen la kapteinen kursen via Nordsjøen, og meningen var å passere de britiske øyer på nordsiden og på dette vis ta seg over til Amerika. Nok en gang havnet skuta i en storm. I denne stormen brakk mastene, og skipet ble liggende å drive uten master og baugspryd for vær og vind i lang tid, med mange syke og døde ombord.

Den 25. september endte de opp ved Skjellanger på nordre Holsnøy ved Herdla. Skuta ble tauet inn til Bergen havn den 29. september, og ble ankret opp ved skipsverftet til Tønnes Rolfsen i Elsero, etter at den nederlandske generalkonsul Hendrich Jansen Fasmer hadde banet vei. Med nær 600 passasjerer, for det meste fattige emigranter, fikk byen et stort problem.

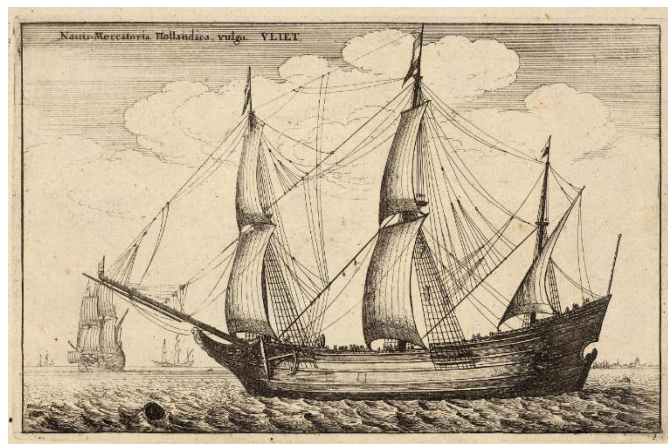
Situasjonen i Tyskland

I det tyske kongeriket Württemberg var situasjonen vanskelig med dyrtid og stor arbeidsløshet etter Napoleons-krigene. Kongeriket sydvest i de tyske områdene ble rammet av uår i jordbruket. Gårdene var oftest små og pålagt tunge skatter, og det var motstand mot kongens lite liberale styresett. Forbud mot utvandring i årene 1807-15 bidro til en stor utvandringssbølge i 1816-17. Tyske emigranter, blant dem kvekere og "harmonister" eller religiøse "separatister", hadde tidligere opprettet tyske samfunn i bl.a. Philadelphia, som mange i Württemberg hadde forbindelser med. Det tyske samfunnet i Philadelphia tok godt imot sine tyske trosfeller og ga økonomisk støtte. I tillegg ga "redemption"-systemet fattige innvandrere mulighet til å betale billetten i ettertid gjennom en form for pliktarbeid.

De ca. 600 emigrantene på skipet "De Zee Ploeg" kom i det vesentlige fra Württemberg, men delvis også fra omkringliggende områder. De dro til Amsterdam hvor de ulike emigrantfamiliene fikk kontakt med firmaet Zwissler & Co. Der kjøpte de transport til Philadelphia med "De Zee Ploeg".

Bergen – hjelpen til emigrantene

Byen skulle nå både unngå kaos og mulig kriminalitet fra de fattige. Samtidig måtte de ivareta de mange syke og skaffe kost og losji. Dette var i et samfunn hvor byens inntekter og de administrative ressursene var små. Staten påtok seg det økonomiske ansvaret, men inntektene ble stort sett hentet fra skatter betalt i Bergen. I tillegg kom en gave fra kongen og gaver fra diverse privatpersoner i Norge og Tyskland. Totalt betalte staten ca. 10 000 spesiedaler, regionale myndigheter en mindre sum, og vel 1000 daler kom inn som gaver, mye fra Tyskland.

Skipet var en Pink av denne typen. Et lasteskip som ble ombygd for å frakte emigranter.

De mange syke og skadete ble innlagt på det militære sykehus i Kong Oscars gate. Det ble også kalt «Fangegården» etter de svenske krigsfangene som noen få år tidligere hadde bodd der.

		
<p><i>Biskop Claus Pavels (1769-1822) var bekymret over kostnadene som emigrantene påførte Bergen by.</i></p>	<p><i>Kong Carl Johan av Sverige og Norge (1763-1844) ga klær og korn til de skipbrudne emigrantene.</i></p>	<p><i>Sektlederen Johann Georg Rapp (1757-1847) hadde startet menigheten i USA som emigrantene om bord på de Zee Ploeg ville slutte seg til.</i></p>

Av de syke og skadete blant passasjerene døde 40 personer i løpet av høsten i Bergen. Totalt døde minst 10% av emigrantene. I Bergen fikk emigrantene fri rettshjelp og de reiste rettsak mot kaptein Manzelmann, som rundt 1. februar 1818 returnerte til Holland for å unngå konsekvensene av saken.

Hjelpekomiteen for emigrantene

Stiftamtmanden tok kontroll lokalt. For å administrere situasjonen med emigrantene og holde stram kontroll med utgiftene ble det opprettet en "komite for skipets passasjerer". Komiteen besto av ledende personer i byen.

Emigrantene som ikke kom på sykehuset ble innlosjert på skip i Bergen, og etter hvert delvis hos personer i Bergen. Noen klarte seg selv, enten av medbrakte midler eller ved å få arbeid i Bergen. Det ble opprettet flere steder hvor fattige emigranter daglig kunne få mat servert.

Noen av emigrantene dro tilbake til Tyskland, andre kom seg videre til Amerika på

egen hånd. Til slutt skaffet myndighetene et skip som fraktet resten av emigrantene til Amerika. Flere emigranter ga i avisannonser og i brev uttrykk for takknemlighet for den hjelp og støtte de fikk i Bergen. Noen få familier ble værende i Bergen og etablerte etterslekt her. De mer kjente familiene som kom med "De Zee Ploeg" er Buntz, Deisz, Hilt, Kuhnle og Rieber.

Byen ivaretok passasjerene på en god måte, til tross for at den verken hadde ressurser eller organisasjon til å håndtere en så stor gruppe skipbrudne. Mange privatpersoner skapte sosiale kontakter til passasjerer eller skaffet dem arbeid. Komiteen sikret dem mat, husly, medisinsk behandling og delvis transport videre. Protokoller viser hvordan byen administrerte en vanskelig situasjon. Samtidig forteller den mye om enkelte emigranter og identifiserer de fleste av dem. Den er en viktig kilde både om emigrantene, om en stor og vanskelig hendelse i Bergens historie, om byens og enkeltpersoners bidrag, og om hvordan den offentlige administrasjonen fungerte.

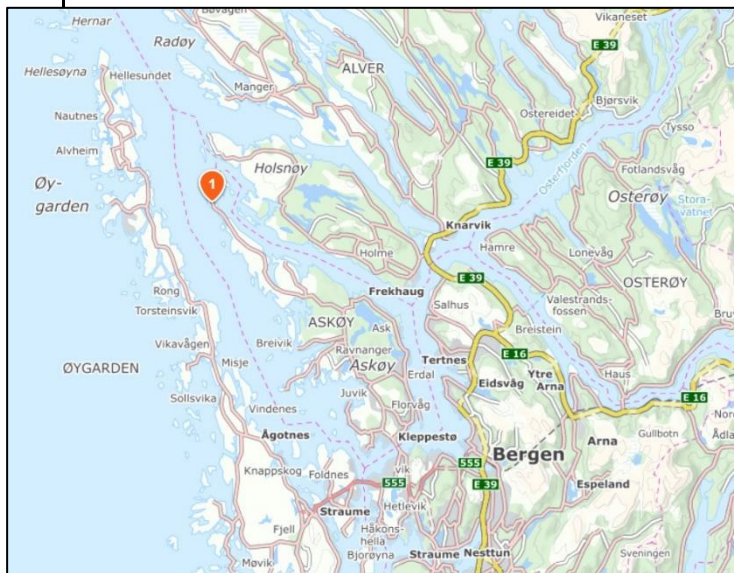
Sammenligning – da og nå

Historien om migrantene trekker linjer til dagens situasjon i Norge og Europa. Store grupper migranter legger tunge byrder på det samfunnet de kommer til. Men humanitære hensyn krever at samfunnet håndterer den akutte situasjonen på en måte som ivaretar migrantene. Store tiltak iverksettes for å klare det. Historien viser at frykten for kriminalitet fra migrantene var stor, men viser også at denne frykten i stor grad var ubegrunnet. Migrantene oppførte seg lovlig. Et unntak var problemer med tigg, som i datidens norske samfunn var forbudt. Fattige blant migrantene brøt dette forbudet. Det førte til tiltak fra lokalsamfunnet.

Men de tydeligste forskjellene mellom 1817 og i dag er at samfunnet den gang var mindre rikt. Samfunnet hadde ikke økonomi til å ivareta migrantene over lang tid. Samtidig var ideologien klar: Folk skulle i hovedsak klare seg selv og fattigstøtte var et unntak som samfunnet bare motvillig ga. De forliste emigrantene var økonomiske flyktninger. Selv om det var politiske problemer i Würtemberg, er det lite som tyder på at noen av dem var flyktninger i den forstand som moderne internasjonale konvensjoner beskytter.

Byen gjorde det mulig å bosette seg for de emigrantene som hadde demonstrert at de hadde økonomiske midler og arbeid, eller som lokale personer garanterte ikke skulle ligge samfunnet til byrde. Resten av migrantene hadde ikke andre valg enn enten å returnere til sitt hjemsted eller å fortsette reisen til Amerika. Men byen reagerte på den akutte krisen og gjorde en god jobb

med å organisere seg for å ivareta de økonomiske flyktningene når de var i nød.

Skipet ble slept inn til Herdla på Askøy

Kilder:

- 1) Bergen byarkiv, A-0567 Komitéen for å hjelpe emigrantene på skipet «De Zee Ploeg»
- 2) Edvard Rieber-Mohn: *Emigrantskipet De Zee Ploeg og Bergen i 1817*. Bergen 2014
- 3) «de Zee Ploeg» fra Wikipedia

Siste sia - Venneforeningen og Museet

Aktiviteter høsten 2023

Slektsverksted på Statsarkivet i Hamar

Tirsdager kl. 11-17 i perioden 19.september – 28.november

Venneforeningens Slektsforskerkvelder på museet

Tredje onsdag i hver måned (følger skoleåret) på Museet, kl. 18-20

18. oktober 2023 - kl. 18:00 - 20:00

15. november 2023 - kl. 18:00 - 20:00

17. januar 2024 - kl. 18:00 - 20:00

Alle er velkommen - Det er minst én hjelper til stede fra venneforeningen.

Høsten 2023:

30. sept. Dans på stien - et familiearrangement

31. okt. Halloween – et familiearrangement

8. nov. Temakveld: Kvinneutvandring til Nederland og til Nord-Amerika.

Historier om husfruer, tjenestejenter, korndreiere og prostituerte.

– Hvem var de?

6. des. Temakveld: Reisehåndbøker
som bakgrunn for Amerika
utvandringen

